

PROGRAM MERYTORYCZNY

XXXII Ogólnopolskiego Konkursu Historycznego

im. majora Marka Gajewskiego „Losy żołnierza i dzieje oręża polskiego w latach 1531–1683. Od Obertyna do Wiednia”

rok szkolny 2026/2027

Konkurs przeznaczony jest dla uczniów:

- szkół podstawowych (klasy IV–VIII);
- branżowych szkół I stopnia.

Uczniowie biorący udział w Konkursie powinni wykazać się:

- wiedzą i umiejętnościami z zakresu historii Polski i historii powszechnej XVI i XVII wieku określonymi w podstawie programowej przedmiotu historia szkoły podstawowej i branżowej szkoły I stopnia;
- znajomością zagadnień z historii Polski w latach 1531–1683 wykraczających poza podstawę programową przedmiotu historia dla szkoły podstawowej i branżowej szkoły I stopnia;
- wiedzą dotyczącą oręża polskiego z XVI i XVII wieku, z uwzględnieniem znajomości broni i barwy, architektury obronnej, topografii wojskowej, heraldyki, sfragistyki, falerystyki, literatury, pieśni i malarstwa historycznego.

Zadania pisemne na poszczególnych etapach Konkursu obejmują:

I etap

- ✓ wiedzę i umiejętności z zakresu historii Polski w latach od 1531–1632 określone w podstawie programowej przedmiotu historia dla szkoły podstawowej i szkoły branżowej I stopnia,
- ✓ wiedzę dotyczącą oręża polskiego w latach 1531–1632; wykraczającą poza podstawę programową przedmiotu historia dla szkoły podstawowej i szkoły branżowej I stopnia,
- ✓ wymagania ogólne z zakresu chronologii historycznej, analizy i interpretacji historycznej.

II etap

- ✓ wiedzę i umiejętności z zakresu historii Polski i historii powszechnej w latach 1531–1683 określone w podstawie programowej przedmiotu historia dla szkoły podstawowej i szkoły branżowej,

- ✓ zagadnienia z historii Polski w latach 1531–1683 wykraczające poza podstawę programową przedmiotu historia dla szkoły podstawowej i szkoły branżowej,
- ✓ wiedzę i umiejętności dotyczące historii oręża polskiego w latach 1531–1683, wykraczające poza podstawę programową przedmiotu historia dla szkoły podstawowej i szkoły branżowej,
- ✓ wymagania z zakresu chronologii historycznej, analizy i interpretacji historycznej oraz tworzenie narracji historycznej wykraczające poza podstawę programową przedmiotu historia.

III etap

- ✓ wiedzę i umiejętności z zakresu historii Polski i historii powszechnej w latach 1531–1683 wykraczające poza podstawę programową przedmiotu historia dla szkoły podstawowej i szkoły branżowej,
- ✓ wiedzę dotyczącą oręża polskiego w latach 1531–1683 ze szczególnym uwzględnieniem znajomości broni i barwy, architektury obronnej, topografii wojskowej, heraldyki, sfragistyki, literatury, pieśni, malarstwa historycznego, topografii wojskowej, falerystyki formacji wojskowych wykraczającą poza podstawę programową przedmiotu historia dla szkoły podstawowej i szkoły branżowej,
- ✓ wymagania z zakresu chronologii historycznej, analizy i interpretacji historycznej oraz tworzenie narracji historycznej wykraczające poza podstawę programową przedmiotu historia dla szkoły podstawowej i szkoły branżowej.

Wykaz zalecanej literatury

Etap I – szkolny

- podręczniki szkolne do historii dla szkoły podstawowej dopuszczone do użytku szkolnego przez MEN, także e-podręczniki dostępne na stronie: <https://zpe.gov.pl/>,
- syntezy dziejów Polski i historii powszechnej dotyczące lat 1531–1632,
- encyklopedie, leksykony ogólne i tematyczne,
- atlasy historyczne
- słowniki historyczne i biograficzne,
- teksty źródłowe (np. Sobańska-Bondaruk M., Lenard S., *Ćwiczenia źródłowe dla gimnazjalistów*, Warszawa 2002),
- wydawnictwa albumowe, popularne monografie związane z epoką.

Etap II i III

Uczestnicy Konkursu etapu II i III – **etap wojewódzki i ponadwojewódzki** powinni zapoznać się z wszelką dostępną dla nich literaturą, a także artykułami periodyków naukowych i popularnonaukowych (np. „Mówią Wieki”), portali internetowych (np. <https://dzieje.pl/>; <https://polskieradio24.pl/historia>), które obejmują materiał okresu tegorocznej edycji Konkursu.

Zaleca się zapoznanie z podręcznikami szkolnymi do historii dla szkoły ponadpodstawowej dopuszczonymi do użytku szkolnego przez MEN.

Zalecane publikacje:

- Augustyniak U., *Historia Polski 1572-1795*, Warszawa 2008
- Besala J., *Stefan Batory*, Warszawa 1992.
- Bogucka M., *Kultura sarmatyzmu w Polsce XVI-XVIII wieku*, Warszawa 2016.
- Bydoń B., Grabowski Z., Przeździecki P., *Dzieje oręża polskiego. Od rozkwitu do upadku*. WCEO, Warszawa 2013.
- Cynarski S., *Zygmunt August*, Wrocław 1988.
- Czapliński W., *Władysław IV i jego czasy*, Kraków 2008.
- Delbrück H., *Nowożytna sztuka wojenna*, Oświęcim 2016.
- Fabiani B., *W kręgu Wazów*, Warszawa 2014
- Guerquin B., *Zamki w Polsce*, Warszawa 1984
- Jasienica P., *Polska Jagiellonów*, Warszawa 2023
- Jasienica P., *Rzeczpospolita Obojga Narodów. Calamitatis Regnum*, Warszawa 2024
- Jasienica P., *Rzeczpospolita Obojga Narodów. Srebrny Wiek*, Warszawa 2024.

- Jurek T., Kizik E., *Historia Polski do 1572*, Warszawa 2013
- Kobylński, S. *Gawędy o broni i mundurze*, Warszawa 1984.
- Kopczyński M., *Wielka historia Polski. Dzieje Polski nowożytnej*, Kraków 2003
- Kwaśniewicz W., *Encyklopedia dawnej broni i uzbrojenia ochronnego*, Warszawa 2022.
- Maciszewski J., *Szlachta polska i jej państwo*, Warszawa 1969.
- Leśniewski S., *Jan Zamoyski. Hetman i polityk*, Warszawa 2008.
- *Mały słownik terminologiczny architektury obronnej w Polsce*, Wrocław 1974
- Mączak A., *W czasach „Potopu”*, Wrocław 2005
- Nagielski M., *Druga wojna domowa w Polsce Z dziejów polityczno-wojskowych*, Warszawa 2011.
 - Nowak T., Wimmer J., *Historia oręża polskiego 963–1795*, Warszawa 1981 i nast. wyd.,
- Nowak A. *Dzieje Polski. Tom 4: 1468–1572 Trudny złoty wiek*, Kraków 2019
- Nowak A., *Dzieje Polski. Tom 5: 1572-1632 Imperium Rzeczypospolitej*, Kraków 2021.
- Nowak A., *Dzieje Polski. Tom 6: Potop i ogień 1632-1673*, Kraków 2023
- Nowak A., *Dzieje Polski. Tom 7: Upadanie i powstawanie 1673-1763*, Warszawa 2025
- Ochmann-Staniszevska S., *Dynastia Wazów w Polsce*, Warszawa 2006.
- *Poczet królów i książąt polskich*, red. A. Garlicki, Warszawa 1996 (i inne wydania)
- Podhorodecki L., *Rapier i koncerz: z dziejów wojen polsko-szwedzkich*, Warszawa 1985 i nast.
- Podhorodecki L., *Hetman Jan Zamoyski 1542–1605*, Warszawa 1971
- Podhorodecki L., *Jan III Sobieski*, Warszawa 2010
- Samsonowicz H., *Historia Polski do roku 1795*, Warszawa 1990.
- Srogosz T., *Żołnierz swawolny. Z dziejów obyczajów armii koronnej w XVII w.*, Warszawa 2010.
- Sucheni-Grabowska A., *Zygmunt August król Polski i wielki książę litewski 1520–1562*, Warszawa 1996.
- Tazbir J., *Kultura szlachecka w Polsce. Rozkwit – upadek – relikty*, Poznań 1998.
- Topolski J., *Historia Polski*, Poznań 2003.
- Wacholc M., *Śpiewnik polski. Wybór pieśni*, Warszawa 1995.
- *Wiek XVI–XVIII w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii i studentów*, oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S. B. Leonard, Warszawa 1997.

- Wimmer J., *Polska-Szwecja. Konflikty zbrojne w XVI-XVIII wieku*, Oświęcim 2012.
- Wisner H., *Zygmunt III Waza*, Wrocław 2006.
- Wisner H., *Król i car. Rzeczpospolita i Moskwa w XVI i XVII*, Warszawa 1995.
- Wojciechowski Z., *Zygmunt Stary*, Warszawa 1979.
- Wołek J., *Dzieje Polski w malarstwie i poezji*, Warszawa 1991.
- Wójcik Z., *Jan Kazimierz Waza*, Wrocław 2005.
- Wójcik Z., *Jan Sobieski 1626–1696*, Warszawa 1983.
- Wyczański A., *Szlachta polska w XVI wieku*, Warszawa 2001.
- *Żołnierz polski. Ubiór, uzbrojenie i oporządzenia od wieku XI do 1960*
(album z rys. B. Gembarzewskiego), t. I, Warszawa 1960.

Seria wydawnicza *Dzieje narodu i państwa polskiego*

- Wyczański A., *Dogonić Europę*, II–20, Kraków 1987.
- Sucheni-Grabowska A., *Spory królów ze szlachtą w złotym wieku*, II–21, Kraków 1988.
- Płaza S., *Wielkie bezkrólewia*, II–22, Kraków 1988.
- Grzybowski S., *Król i kanclerz*, II–23, Kraków 1988.
- Wisner H., *Rokosz Zebrzydowskiego*, II–24, Kraków 1989.
- Grzybowski S., *Sarmatyzm*, II–26, Warszawa 1996.
- Wójcik Z., *Wojny kozackie w dawnej Polsce*, II–27, Kraków 1989.
- Wójcik Z., *Liberum veto*, II–28, Kraków 1992.
- Żygulski Z., *Odsiecz Wiednia 1683*, II–32, Kraków 1994.

Życzymy powodzenia

Komitet Organizacyjny Konkursu